

akkor kitűnt. Oroszul éppen olyan jól beszélt, mint magyarul, és Vaszilhoz tartozott. Ő erőszakolta és fenyegette Vaszilt, hogy menjen vele – a szovjet csapatokhoz. Vaszil nem tudott határozni. De amíg én a garage-ban Orbán Zolival beszéltem, Vaszil eltűnt az asszonnyal. Mint mondják, lefogott egy csomó fiút a kerületben, s keresett engem is nemcsak itt, de az István Kórházban is. Civilben volt, mint nálunk, és egy szovjet harckocsi tetején álltak az asszonnyal együtt. A fegyvereket is ők szedték össze, ahogy utóbb tudomásomra jutott. Nem láttam azóta, nem tudom teljes bizonyossággal, hogy ki volt, tetteit milyen indulatok és érzelmek sugallták – én mindenesetre szerettem őt. Hogyha csak egy kicsit merészebb ember, bátor forradalmár válik belőle, aki mint szemtanú számolhat be arról a Szovjetunióban, hogy mi volt a magyar forradalom.

Megyesi Gusztáv

MEKKORA EGY TÖRPE?

Valaki olvasta egy újságban, és abból mesélte, hogy ezen a földön törpedobáló versenyt is rendeznek.

Megkérdeztem attól az embertől, aki ezt a hírt olvasta az újságban, hogy na, és milyen az a törpedobáló verseny. Van-e ceremónia, törpesorsolás, sajtókampány? Van-e disszonáns hangok, megideologizálás, hallgatag-e a többség? De semmi sincs. Megfogják a törpét, és eldobják. Aki messzebbre dobja a törpét, az nyer. De a többi se veszít: amint végzett, kilép a porondról, s megy a sátrak közé, a sátraknál kap sört, virslit, a népünnepély éjfélig is eltart, utána mindenki hazamegy; a törpedobáló versenyről szó sem esik.

Össze kell szednünk magunkat.

Ez a törpedobáló verseny Amerikában van, ha jól mondta ez az ember, Visconsin államban. Vagy másutt. Mindenesetre tengeren túl, ami bizonyos szempontból igen zavaró. Ez itt egy magyar írás, itt és most Magyarországon íródik, ily módon jobb volna, ha a törpedobáló versenyt kicsit keletebbre rendeznék. Legjobb volna, ha mindjárt itt, Kelet-Közép- (vagy Közép-Kelet-) Európában. Akkor én megírnám ezt a versenyt, s volna nyomban áthallás, nagy-nagy törpesóhajtás; megemelt téma. A törpék mi vagyunk, a dobálók pedig... de hisz azt tudjuk. Volna itt posztsztalinizmus, moszkoviták, fundamentalista praktikák, pálfordulás is volna, *damaszkuszi út*, értené mindenki, amit érteni kellene, szép volna minden.

De így se baj. Meg fogjuk látni, teljesen mindegy, hogy a törpedobáló versenyt hol rendezik. A törpedobálás egyetemes. Mindenütt, ahol törpék vannak, s náluk csak alig valamivel magasabb alkatúak, a verseny megrendezhető. Hogy emberarcúan vagy sem, az a lényegyet tekintve mindegy. Ez nagyon fontos. Mi ugyanis, akik asszociációs rohamot kapunk ilyesféle újsághírek hallatán, és azt mondjuk mindenre, hogy „ahá”, és mindenből, ami e földön történik, ugyanazt akarjuk kihámozni, ugyanazt a

nem létező magot, súlyos tévedésekbe eshetünk, sohasem juthatunk el a törpelét megértéséhez.

Mi, ugye, most ott tartunk, hogy amit akarunk, az legyen emberarcú.

No, ez a törpedobáló verseny csakugyan emberarcú.

Ne szörnyedjünk el, hogy a törpedobálás emberkínzás. A törpék nincsenek fizikailag megkínozva, és lelki sérülés se éri őket. A hajuk szála se görbül. Kíméletes kezekben vannak, lapos, emberléptékű ívben hajtják őket. Még soha nem fordult elő bal eset! Maguk a törpék – tán ebből kifolyólag – nincsenek elkeseredve, csöppet sem frusztráltak, identitás zavart nem éreznek. Ki-ki megőrzi arcát, az marad, aki a verseny előtt volt.

Rendkívül okosan szervezik a versenyt. A versenyzők, például, akik nem feltétlenül drabális állatok, nem egyetlen törpét dobálnak, mindig mást és mást. Pont annyi törpe van dobálva, amennyi kell, ami a mi szempontunkból annyit tesz, hogy minden törpére csak egyszer kerül sor. Így, hogy minden törpét csak egyszer dobnak, a verseny mindannyiuk számára kibírható, sőt felejthető. Még egyetlen törpe se tiltakozott, még egyetlen törpét se hallottak verseny után panaszkodni, képeket vágni, hogy ez már azért sok. A törpe földet ér, megigazítja ruházatát, majd ő is a sátrak közé megy. Ez megint nagyon fontos. Amint a törpe földet ért, attól a perctől kezdve voltaképp már nem is érzi magát törpének, közönséges néző, a publikum egyenrangú tagja. Igazán emberarcú helyzet (amilyenre mi is vágyunk): a törpe együtt kacag vagy együtt bosszankodik a közönséggel, már ha van bosszankodnivalója. Még soha senki nem vágta egyetlen törpe fejéhez se verseny után, hogy *törpe*. Mit keres ez itten közöttünk!? Ugyanakkor az sem mondható, hogy átnéznek a feje fölött, vagy direkt nem veszik észre. Ha egy törpe, teszem azt, a sárga földig leissza magát, és zavarosakat beszél, ugyanúgy azt mondják rá, hogy részeg disznó, és otthagyják, mint ha nem volna törpe.

A legteljesebb mértékben emberszámba veszik.

Már verseny előtt sincs láz, felhajtás. Mi azt gondolnánk, hogy a törpedobáló versenyt egyre nehezebb megrendezni, a rendezőknek úgy kell végigmenni a városon listával a kezükben, ikszelgetve egy-egy ajtónyitás után, ki van otthon, s ha valaki nincs otthon, hol kereshető. Erre a tudásra azonban semmi szükség, nincs lista, ikszelgetés, a verseny annyira magával ragadóan emberarcú, hogy a törpék önmaguk mennek verseny napján a helyszínre, ki se kell plakátrozni az esemény helyét, idejét; amikor a törpék összegyűltek, kezdődik a verseny.

Megy minden magától.

Hanem azért, mégis. Mi, akik nem élünk még emberarcú társadalomban, de ezt a mostanit akarjuk emberarcúvá tenni (már aki akarja), értetlenül állunk a jelenség előtt. Miért nem láznak fel a törpék? Hiszen ez, végül is, mindösszesen, a dolog lényegét tekintve, úgy esszenciálisan: *dobálás!*

Nem tudni ennek az okát, csak sejtéseink lehetnek. Tény, hogy törpe még soha fel nem lázadt a verseny ellen, különben hogyan is rendezhetnék meg évről évre. Tán, ha a törpe lelkeig jutunk: a törpéket egyenként dobálják, így először is, mindegyik individuumnak érezheti magát, amikor dobják, nem egy a sok közül, hanem épp a legfontosabb, a nélkülözhetetlen. Ezt mi igazán kellőképpen kell hogy értékeljük. Az egyenként dobásban továbbá az is benne van, hogy amíg az épp soron lévő törpét dobják, a többinek nyugta van. A versenynek bármelyik pillanatát merevítjük ki, a törpekisebbség többsége mindig békén van hagyva, csak egyetlenegy van a levegő-

ben. Ám annak a helyzete sem kilátástalan, az égvilágon semmi se motiválja ellenkezésre, hiszen tudja, hogy előbb-utóbb földet ér, és akkor nyugalom vár rá, mehet a sátrak közé *nem törpeként* létezni. Megállapítható tehát, hogy a törpék közösségként, de külön-külön is többet vannak békin hagyva, mint zaklatva.

Mondhatnánk erre: ez is épp elég.

Nincs törpeméltóság?

Különös, de épp a törpeméltóság erős, mondhatni kikezdhethetlen. Nehéz lesz ezt nekünk felfogni, de próbáljuk meg. Miért nem panaszkodik a törpe? Miért, hogy az eseményről egymás közt is hallgatnak? Idősebb, de középkorú törpék se mesélnek könnyes történeteket régmúlt versenyek megaláztatásairól. A törpe nem hülye. Nagyon is tudatában van annak, hogy mi történik vele, sőt, hogy a sátrak közé kerülve is törpe, mi több, hogy a társai is mind azok, és róla is mindenki tudja, hogy törpe, és mit kellett, kell kiállnia. Mégis hallgat; egymás szemébe mondani a törpeséget és *csak azt*, fölösleges és méltóságot sért. De ha mi, kívülállók mennénk oda egy törpéhez, hogy mikrofon- meg lencsevégre kapjuk úgy dokumentaristán, leleplezendő a versenyt, a nyilvánosság, a múlt- és jelenfeltárás jegyében, egyetlen törpe se beszélné. Ajkába harapna. Elzavarna. Vagy csak annyit mondana: nem, *engem* soha. Hallgatásukat aligha értenénk, úgy vélnénk, még kísért a múlt, a törpe azért hallgat, mert fél, szorong.

Tévedés.

A törpének semmi oka a félelemre, így is, úgy is dobálni fogják élete végéig, tudja, hogy verseny nélküle nincs (tehetnek nekem egy szívességet, mondhatná egy törpe), ő egyszerűen azért nem tárja világ elé törpeélete végtelen megaláztatásait, mert azzal önnön életét tenné elviselhetetlenné. Mit is mondhatna egy törpe? Ha zokogva (l. dokumentaristán) bevallaná, hogy egész életében csak belerúgtak, törpeéletre kényszerítették, ezzel épp azt ismerné el, hogy mennyire törpe, s *azok* mennyire hatalmasok. Csak szánalmat keltene maga körül, hogy nézhetne ezután fia, lánya, a világ szemébe, hogy nézhetne fia, lánya, a világ az ő szemébe? Ha követelne, elégtételt kérne a törpe? Mellét verné, ebből elég, engem százszor dobtak, ezerszer, most az én időmnek kell eljőnie? Ez igazságérzetet sértene megint, előnyhöz jutna azokkal szemben, akiket valamilyen oknál fogva még nem dobtak annyiszor (fiatalok, akkor még nem is éltek, mit tudnak ők *azokról* a versenyekről!), de azokat is sértené, akiket még nála is kíméletlenebbül dobtak és messzebbre (ez akar most mártír lenni, ez, aki hozzám képest megúsztal!). Ha egy törpe beszélni kezdene, dehogyis üdvözölnék társai, épp ellenkezőleg, s még azt is hozzátennék: most beszél, mikor már nem kunszt?

Elmondhatná egy törpe minden versenye történetét, hol fogták meg, melyik csontja roppant, s mit érzett, míg dobták, nevén nevezhetne minden kezét, mi tartotta őt, semmire se menne vele. De még arra sincs módja, hogy szellemi fölényét hangoztassa (íronia, vitriolos humor, kacagtatás): hogy micsoda barbár, ütődött dobálók kezében volt, hogy valóságos törpesellemek játszottak vele. Ezzel tán könnyítene lelkén, ám még inkább önnön törpeségét bizonyítaná, hogy még *azoknál* a törpesellemeknél is törpébb; lehet-e így élni?

Nehéz nekünk ezt megérteni feltárásos, igazságkereséses időkben, mikor (enyhe didaktika következik) most látni csak, miféle törpék egykori óriásaink, mikor a világ újrafeloszlik vétkesekre és vétlenekre, mikor új rendező elv rendez versenyeket, csak az a kérdés (az áthallás most már csakugyan didaktikába megy át): ez a verseny nem

lesz-e ugyanaz a verseny? A törpe és a sátor nem maradandó-e, csak a világ humanizálódik, már ahogy teheti.

Azám, a végső humanizálás.

Különös, igazán különös, de tiltakozó demonstráció csak akkor fenyegette a rendezőket, amikor a végsőig akarták humanizálni a versenyt. Az emberarcúvá tétel jegyében a hús-vér törpéket egyetlen, általános törpével, gipszből faragott közönséges kerti törpével kívánták helyettesíteni, mondván, így a verseny is verseny marad, s a törpék is kímélve lesznek. De ez hiba, épp ettől nem várhatunk semmi jót, mert épp a gipsztörpe ébresztene öntudatra minden törpét, talán, mert minden jelkép mégis csak jelképez valamit. Mikor a jelképes törpe repül, akkor minden törpe egyszerre repül, egyazon időben és térben, s ha egyszerre éri őket az élmény, repülés, megalázás, akkor a következmények kiszámíthatatlanok, igaz, épp e kiszámíthatatlan következményekről van a legtöbb bizonyosságunk. Éppily helyzetekben nyilvánul meg világosan és kitapinthatóan, hogy emberarcúan még rosszabb a rossz, kilátástalanság ül a tündéarcokon.

Hát akkor baj lesz, végső lázadás?

Mit fogunk mi mondani kerekre tárgult szemekkel, magunk se tudva, kik vagyunk és miért, amikor a porondon csakugyan verseny lesz, színes, magával ragadó és a végsőig emberarcú. Mikor már törpe is dob törpét, sőt törpe ragad meg óriást a legteljesebb változás jegyében. Lesz-e indíttatásunk sátrak közti utcákból kitekinteni, s nem a tegnaphoz mérni (monolithoz), csak rácsudálkozni arra, ami előttünk zajlik: emberarcú ez itten, de mégiscsak dobálás.

Rakovszky Zsuzsa

ÁTTETSZŐ TÁRGYAK

A greenwichi ócskapiac

Varrógép nincs. A véletlen szabadasszociációja ernyővel sítakancsot vagy golfütőt hoz össze a szabad ég alatt, folyékony, szürke felhőmassza rezeg a kancsók (Bosch-szörnyek: pusztá törzsön fél-fül, alsó ajak)

feketedő, viharvert ezüstjén szósz helyett.
Ha szétfújja a szél, az öt sor rézkilincs villogva szembejön, mint egy antik hadsereg.
Kövével fölfelé a tálcsányi gyűrű, mint szikrázó ikra, sárkánygyík-keltetőtelep.